

SLOVENIJA

Uredništvo: Ljubljana, Wolfova ulica št. 12

Naročnina četrtno 15 Din,
polletno 30 Din, letno 60 Din,
za inozemstvo 90 Din.

Posamezne številke 1.50 Din.

Urednik in izdajatelj Ivan Zorec v Ljubljani.

Ljubljana, 30. septembra 1932.

IV.

Po vojni se je slovenski nacionalizem komaj za las premaknil. Slovenstvo je ostalo provinca kakor dotlej; težišče te province se je premaknilo na jug, na Balkan. Nesreča svetovne vojne ni preustrojila in prekovala slovenskega človeka, marveč ga je prav tako kakor ves svet še bolj poplitvila in izpridila, mu vzela zadnji pogum in moč, ter ga tako še bolj približala fatalizmu in hlapčevstvu. Samo na ta način je mogoče, da je med Slovenci našlo odziv neko strahotno, odvratno in nezaslišano nacionalistično gibanje, kakršnega Slovenci dotlej nismo bili vajeni, da je mogla med nami eksistirati tako zvana Orjuna.

Vendar ta poulični nacionalizem, kakor bi ga lahko nazvali, ni nikdar naših pravih tal med Slovenci, ker ga je slovenstvo občutilo kot nekaj tujega, nasilno prinesenega vanj. Zato ga je slovenska demokracija tudi izvrгла, izpljunila iz sebe.

Ne, slovenski nacionalizem je bil v svojih najčistejših, najpristnejših oblikah v vseh časih vse drugega kova. To je iskrena gorka navezanost na svoj rod in jezik, domoljubje, zvesto in močasto ter tako naravno in samoumevno, kakor je samoumevno to, da smo se Slovenci rodili prav tod, na tej krpici zemlje, in ne kje na Kamčatki ali pa v osrednji Afriki. Tak nacionalizem bo moral tudi v bodoče pojeti slovenskega človeka (četudi bo morda že najbližja bodočnost likvidirala nacionalistične boje kakor nekoč verske boje), da bo ostal na svoji zemlji kot zvest in neustrašen čuvár usode svojega rodu in njegovega jezika, njegove kulture, ter svobodni gospodar tal, na katerih bo snoval nove oblike svojega sožitja, gradil svojo novo demokracijo.

Slovenska demokracija je bila v svoji preteklosti na las podobna drugim evropskim laži-demokracijam. To je bila demokracija gospode in jare gospode. V narodu, ki ni imel velike industrije, mogočnih kapitalistov, trustov in koncernov, so to laži-demokracije izvajali advokati in manjši tovarnarji in obrtniki, kmečki oderuhi in magnati, ter v najboljšem primeru duhovništvo. Tako v tej meščanski demokraciji slovenski mali kmet in delavec nista prišla nikoli do besede.

velikih narodov, kakor so n. pr. Rusi, Anglosasi, Nemci ali Francozi (zaenkrat vsaj še!), od katerih ne zna nihče drugega jezika, nego svojo materinščino, in v čem je ta razlika?

No in tukaj lahko ugotovimo brez dolgega umovanja: Je in še prav velika je ta razlika. In sicer obstaja v tem, da je pripadnik kateregakoli teh velikih narodov lahko izobražen v vseh panogah človeške kulture in človeškega znanja, dočim pripadnik malega naroda to ne more biti. Kratko: okno, skozi katero gleda pripadnik malega naroda v kulturni svet, je uravnano skozi stavbo tujega jezika.

Kadar se učimo tujega jezika, si mislimo s tem pridobiti dostop do vseh tistih kulturnih dobrin, ki jih posreduje jezik, in jezik posreduje skoro vso kulturo. So seveda izjeme: izselniki in morda kaki strokovnjaki-jezikoslovci. Te izjeme pa samo potrjujejo pravilo.

Mislimo, da pripovedujemo samo nekaj splošno znanega in priznanega, če ugotavljamo, da niti srbska niti hrvaška književnost po kakovosti ne presegata slovenske. Zato tudi vzajemna privlačnost ni bogve kako velika. In nič bolj umljivega, nič bolj naravnega, nego to. Zakaj, če se zahoče Slovence velikih kulturnih dobrin, ki jih je nakopičilo človeštvo v knjigah, ne najde v slovenščini izčrpnega odgovora, a ga prav tako ne najde niti v hrvaščini, niti v srbsčini ali bolgarščini, kakor ga ne najde niti Čeh niti Poljak v svojem jeziku. Treba je posredovanja jezika enega onih narodov, ki jim je zadostna množina omogočila, da so si v lastnem jeziku nakopičili zaklade človeškega znanja in spoznanja. Kadar zanima pripadnika malega naroda kaka posebna panoga človeškega znanja — mislim, da bi bilo vsako naštevaje odveč — ve

Upravištvo: Ljubljana, Wolfova ulica št. 12

Poštočerkovni račun

Ljubljana št. 16.176

Rokopisov ne vračamo.

Oglasi po tarifu.

Tiska tiskarna Makso Hrovatin v Ljubljani.

MISLI

A.: O našem programu

III.

Slovenski nacionalizem ni bil zaradi maloštevilnosti naroda nikdar šovinističen in imperialističen, razen kolikor se je izživljal v peščici mladine v histeriji nezrelih radikalizmov in romantično plitkih panslavizmov; narobe, pri večini naroda je bil celo preveč pohleven in uslužen, preveč obložen z mislijo na onostranstvo, in zato fatalističen. V bistvu je bil slovenski nacionalizem bojazljiv in strahopeten; zato so eni iz strahu preglasno kričali in se opajali z bombastičnimi rodoljubnimi frazami, drugi pa so iz bojazni prevdano molčali. Bil je premalo globok ta nacionalizem, premalo naraven, premalo samoumeven, premalo zajemajoč narodovo celokupnost. Slovenska meščanska politika, ki bi se lahko nazivala tudi politična in nacionalna kramarija, ni imela glede na narodno celoto in usodo naroda skoraj nikdar enotnega cilja, ker se je morala v svojih dveh strankah neprestano boriti za moč in oblast, za nadvlado nad narodom.

Slovenska internacionala je plavala v polmeščanskih, nemško-avstrijskih, rennerijanskih, s tujim nacionalizmom pobarvanih vodah. Slovenski človek, ki je doraščal sredi te ogabne »farške gonje«, tega slaboumnega pobiranja in preganjanja liberalcev, ki so se v svoji malomeščanske dobrodušnosti »marksistov« in še bolj klavnega, še bolj frazastega narodnega socializma, se ni imel kam oprijeti, ne kod zavijeti rok; stal je tam sam in kakor ohromel, če se ni vdajal cankarjanskemu cinizmu, ki je zvenel iz ust pisateljev epigonov tako strahotno votlo in prazno, se je zagrizel mrk in teman vase ter je s stisnjenimi zobmi in s skrčenimi pestmi čakal in gledal v nebo, kjer so se za mlado in bistro oko komaj vidno sicer, vendar pa že zaznavno nabirali in kopičili oblaki, da je nato zagrmelo in treščilo v to slovensko gnulobo in laž, miniaturno sličico evropsko-svetske gnulobe in laži.

Slovenstvo in Župančič

Pesniku Župančiču je dvojje srečanj dalo povod, da nam je razodel, kako gleda na slovenstvo. Iz Amerike sta se vrnila moža, ki sta tam obogatela na duhu in življenjski izkušnosti. Njegov sorodnik Nace Župančič je kot popotnik in mornar spoznal dežele in morja, prečital in premislil mnogo knjig in se vrnil, da pogleda, kako je kaj pri nas. Tudi ameriški pisatelj L. Adamič, ki se je kot mladenič pred 19 leti izselil v Ameriko, je letošnje pomladi obiskal staro domovino, kjer je razveselil s svojim prihodom svoje sorodnike, pa tudi naše književnike.

Župančiča je zlasti presenetila Nacetova — naj mi oprostijo popotnik, da ga po nemarnem imenujem — velika načitanost, ki mu je vzbudila vzklik: »Omar Khayam in Vršnja sela! Meni ni znan, Bogu bodi potoženo, orientalec, ki ga je vrgel Župančič v skodelo tehtnice, da tehta z njim težo naših Vršnjih sel in njenega prebivalstva. Tudi Vršnjih sel ne poznam, poznam pa vasi drugih imen, koder prebiva, dela in umira človek, čigar modrost mi je vsaj nekoliko znana. In ta človek je tak, kakršen je prebivalec Vršnjih sel, a tudi Omarjeva modrost, ki jo citira Nace, ne more biti preveč tuja našim vaščanom. To ve Župančič bolje nego jaz, toda te resnice ni hotel priznati, temveč je postavil Omarja in Seljana v ostro nasprotje, s čimer pa je

VESTNIK

Kaj hočemo?

Učenje tujih jezikov.

Očividno pa Lajovic sam ne ve odgovora. To dokazuje njegov splošni poziv o svobodni izbiri vseh drugih kultur in o prvem mestu, ki pripada hrvaški in srbski kulturi. Kajti s tem ni odgovoril našemu človeku na stvarno vprašanje: »Moj otrok naj bi se naučil kakega tujega jezika, ki bi mu prvič odprl pot v svet in ki bi mu drugič omogočil, da si v njem pridobi vso izobrazbo in znanje omikanega človeka. Več jezikov, da bi se učil? Gotovo, dobro bi bilo! Ali zato nima niti on volje in časa, niti jaz volje in denarja. Kajti moj otrok je namenjen praktičnemu poklicu. Tisto, kar pripovedujete o svobodni izbiri je prav lepo, toda jaz bi pa ravnal po izročilu v naši družini. Kar pa pripovedujete o kulturi Hrvatov in Srbov, je prav lepo, ali saj sami veste, da mu zgolj poznanje teh dveh kultur in jezikov ne bi niti pomagalo, da napravi izkušnje recimo iz kemije ali medicine na katerikoli naši visoki šoli. Če celo pa bi mu bilo nemogoče izobraziti se v enem teh dveh jezikov za kak strokovni, recimo tehnični poklic.«

Razlika med velikimi in malimi narodi.

Izrazimo torej stvar čisto praktično nazorno: Ali je kaka razlika glede potrebe jezikovnega znanja med pripadniki malih narodov, kakor smo recimo mi Slovenci, a prav tako Hrvatje, Srbi in Bolgari, ali Čehi in tudi Poljaki, in med pripadniki

takoj, da mu je ni mogoče proučiti, če ne zna drugega nego samo svoj materin jezik. Še več se lahko reče: ako ne zna enega teh velikih jezikov, se vobče ne more šteti med izobražence, dočim po drugi strani tega glede pripadnikov velikih narodov, velikih seveda tudi po njihovem kulturnem delu, nihče ne more trditi. S tem seveda nihče noče in ne sme trditi, da bi tudi za pripadnike velikih narodov ne bilo znanje drugih jezikov velikega pomena, kakor je velikega pomena za pripadnika malega naroda znanje več jezikov; le da ostane zanj kulturni zahtevak enak zahtevku prvega + 1.

Znanstvena in umska koncentracija.

Očitna je torej sorazmernost med množino v knjigah nakopičenih kulturnih dobrin in med številnostjo naroda, v katerega jeziku so napisane te knjige, čeprav se ta sorazmernost ne da izraziti aritmetično. Ker pa razen tega narašča človeško znanje hitreje, nego bi kdaj mogli rasti mi, ali Hrvatje, ali Srbi ali Bolgari, ne smemo upati, da bi se to razmerje kdaj spremenilo. Še tako močno gojenje zlasti znanstvene kulture ima svoje meje v številu. Vsaka nova panoga znanosti pobuja nova posebna polja raziskovanja, potrebuje za prosopeh posebnih publikacij, katerih pogoj so številni odjemalci. Ti pa morejo zopet le vzrasti iz kroga, ki so mu te publikacije umljive. Samo publikacije velikih narodov morejo računati na zadostne odjemalce, ker pridejo k le-tim poleg pripadnikov lastnega tudi oni tujih jezikov, na katere ima tak jezik že zaradi množine književne produkcije veliko privlačno silo, ne glede na prometne in druge okolnosti.

O Angležu, Nemcu, Rusu, Francozu lahko rečemo, da more biti vsestransko izobražen, če tudi

najbolj škodoval baš svoji življenjski — pesniški misli, ki jo je v svojem članku zatajil. Kajti že drugi primer, ki ga navaja, miselnost in delo ameriškega pisatelja Adamiča, ki je naš rojak in menda res še čuti slovensko, razodeva, da ni Župančič razmisli, v kaki zvezi so ti življenjski pojavi z onimi, ki jih hoče v znaku teh dveh naših izselnikov pobijati v domačih Vršnjih selih.

Življenjski optimizem in srčna neprizadetost, s katerima baje slika Adamič ameriške zadeve, je namreč spomnila Župančiča slovenske literarne žalosti, ki ne pozna smeha in je menda črna od zavisti. Pravi sicer, da so se nekdanji slovenski pesniki in pisatelji znali smejati in nazorno opisujejo njihov smeh, od Prešerna do Murna, ki se je baje v naši književnosti poslednji zasmel. Ne prerekajmo se z Župančičem o tem, kakšen je bil smeh naših pisateljev in pesnikov 19. stoletja, čeravno bi morebiti vestnejša presoja naše književnosti podala drugačne opise njihovega humora in smejanja. Res pa je, kar pripoveduje Župančič, da je smeh krvavo potreben v duhovnem in telesnem življenju posameznikov kakor naroda.

Toda on nam ne pove z nepodmitnim pogledom vidca in z moško besedo vedca, zakaj sta se Nace in Adamič v Ameriki razmerno več smejala in ohranila neokrnjen čut človekove veljave in moči, in zakaj je prebivalec Vršnjih del in selski inteligent izgubil svoj smeh. Pač pa se zaganja v slovenskega pisatelja, ki se še edini v naši deželi peha in bori za to, da ohrani našemu človeku telesno in duhovno veselje. Nedvomno je ves svet naša domovina in je vsak človek naš brat, tudi ni razločka med Omarjem in Nacetom, kar se tiče zadovoljitve telesnega in duhovnega glada. Toda razloček je v tem, kako v nekaterih krajih sitijo dvojni Nacetov ali Omarjev glad oni, ki čuvajo človeške črede. In če je slovenska književnost res emerala in zavistna, tedaj mora biti življenje našega Janeza neprimerno težje, kakor je življenje razposajenega in duhovitega Jeana ali pa modrostno umirjenega in življenjsko zvitega Johna itd. Zato mora nepristransko pero esajista razkrinkati, obtožiti in obsoditi ne emeravega literata, ampak težke in krivične razmere, v katerih najbrž živi in strada telesnega in duhovnega kruha rod tega solzavega poeta.

Zelo hudomušno pa je, če esajist privleče za lase pred sodni stol tole dvojico ljudi nekega rodu. Prvega je gnala lastna narava v svet, ki mu ni skoparil niti z duhovnim niti s telesnim kruhom, obenem pa ga niti ni vklepal v svojo narodno in državno strukturo. Sam ni vedel, kakor pravi, kdaj se je prelevil, posebno ker je nosil za zadnjo tolažbo ves čas v sebi spomin na staro domovino. In ta spomin je bil vir njegovega »vedrega optimizma«, obenem pa tisti zmagoviti »In tyrannos«, s katerim je plačeval »krivice« nove domovine. To je bil človek, ki sta mu goreli neprestano dve sveči, ena Bogu, druga hudiču. Drugi je ostal na Vršnjih selih, ki so morala takrat plačevati ljudem, med katere je zašel prvi — plašče, v katerih so bili ubiti najboljši Seljani v borbi raznih svetovnih gospodarskih in političnih sil. Razumljivo je, da jim to plačevanje ni bilo v največjo radost zlasti, ker so jih žulila še druga bremena. Toda tudi to bi prenesli, saj odlikuje Seljane že od nekdanjega heroizma potrpežljivosti (tudi Župančičev članek, ki se ž njim pravkar bomo, je zrastle iz nekega sorodnega junaštva).

ne razume drugega jezika nego svojo materinščino. Tudi vsaktero strokovno znanje si more pridobiti v svojem jeziku. Noben Slovenec, noben Hrvat, noben Srb in noben Bolgar pa ne more trditi, da velja to tudi zanj.

Kateri jeziki so važni za nas?

Lajovic pripoveduje v nekem drugem članku o tem, očitno posebno priljubljenem mu predmetu, da zatrjujejo ljudje, češ, zaradi gospodarskih zvez nam je znanje nemščine potrebno. Navidezno upravičeno kaže Lajovic na italijanščino, češ, saj imamo z Italijani vendar tudi živahne gospodarske stike. Toda samo navidezna je ta upravičenost. Res je, s tega stališča bi se mogli in morali učiti deset do petnajst jezikov. Le da je — škoda! — sprejemljivost človeških možganov za število jezikov vsaj pri načrtnem človeku preveč omejena. Vseh se torej ne more učiti, učil se bo enega, in sicer tistega, ki mu ga kaže razum, vzgoja, izročilo in praktična potreba. In da poznamo Lajovčev primer našega gospodarstvenika: če bo recimo naš trgovec moral izbirati med jeziki — in izbirati bo moral, ker Mezzofantijev je malo, navadnih ljudi veliko — še bo odločil za tisti jezik, ki mu praktično največ nudi. Nudi mu pa največ jezik tistega naroda, čegar področje je večje, s katerim ima več gospodarskih in — navsezadnje toda ne najmanj — tudi kulturnih stikov. V tem oziru gre pa gotovo nemščini prednost pred katerimikoli drugimi sosednimi jeziki.

Toda nekako ima Lajovic vendarle prav: zgolj oziri na izročilo in trgovske zveze ne morejo in ne smejo veljati, kadar gre za važne smernice in ves bodoči razvoj našega naroda in njegove kulturne samobitnosti. Še več mu priznamo, kakor smo povdarili že zgoraj: prevelik vpliv nemštva ali

Toda na Vršnjih selih se je zgodilo še nekaj bolj čudnega. Mahoma jim je bila razodeta poleg stare vere, ki je po vsakdanji rabi že nekako obledela — nova. In Seljani so prišli v strašen vrtinec raznih dogem, obredov in ceremonij, v gnečo apostolov, učencev, mučnikov in spoznavalcev. Da bi si nekako zbrali zbegane misli in predstave, so se radi in uspešno udeleževali v pivskem sportu, obenem se pa z verno izživljali v raznih novobogoslavnih debatah, po katerih se je pogostokrat dogajalo, da sta si sobesednika podala kljuko pri pokrajinskem novocerkvenem dekanu, ker sta v svoji tenkovestnosti mislila drug o drugem, da je njuna vera premalo trdna. Če si se zvečer sprehajal po selskih pašnikih, se ti je moglo dogoditi, da si slišal odnekod burno prerekanje, strastno prigovarjanje in sladko šepetanje, združeno z zamolklim in ogorčenim pritoževanjem nad nekom, ki je sinoči baje rekel, da je nova sveta Trojica še bolj »nezgruntljiva«, kakor je bila stara. Če si naglo pogledal za grm, si našel novega redovnika iz reda Budnih stražarjev, kako se je učil na pamet uradnega poročila, ker ga je hotel drugo jutro podati svojemu gvardijanu. Ta verska verna je bila vseh Bogu in ljudem, zlasti onim, ki sta jih redili »ruda in kupčija«. Kajti upali so, da bo novoverski sinod prevzel njihova redovna pravila v ustanovno listino selske nove cerkve.

Vse je bilo dobro, če ne bi bili uzakonili za največje bogoslužno ceremonijo minutnega, veselega in pristranskega smeha. Seljani bi vse prenesli in »doprinesli«, tega niso mogli. Zlasti so se namrgodili pesniki in pisatelji in drugi vegetarijanci, ki so začeli trditi...

Toda to je itak Župančiču bolj znano, kaj so trdili ti ljudje. Saj on jim je izpraševal vest in jih o pravem času konfrontiral z učenim Nacetom in veselim Louisem. Niso mu sicer ničesar priznali, toda on jih je le spoznal. Glejte in poslušajte, ti gospodje so se svojega poetičnega vegetarijanstva tako naveličali, da so menda nameravali razglasiti »emeravost za naše značilno svojstvo«. Ta bi bila lepa! Na ta način bi se na lepem rešili svojega jokavega posla in prevalili bi vso skrb za slovensko literaturo na ramena naših nedolžnih otročičev. Povrh so se še okužili s Spenglerjevimi slutnjami o propadu evropske kulture. Toda Župančič jih bo že izučil! Za pokoro jim je naložil, naj popravijo grehe in napake evropske, jugoslovenske in slovenske politike za sto let nazaj. In to jim bo menda že vrnilo po nemarnem izgubljeni smeh!

To je Župančičevo zdravilo, ki pa se mu ne bi imeli pravice smejati, če se nam ne bi vsaj rahlo svetlikala neka druga rešilna misel. Slovenci, ne obnavljajte Vrazovega in Prešernovega pogovora o slovenskem kulturnem problemu. Kogar pa vleče srce, da bi bil Vrazov učenec, naj nemudoma prične pisati v srbohrvaščini. Noben Slovenec mu ne bo tega zameril, s Hrvači in Srbi pa naj se le sam zmeni. Naši južni sosedje in bratje so slišali od nas že mnogo laskanja in prilizovanja, a prav malo iskrenih in moških besedi. Kdor veruje v življenjsko moč našega jezika, naj ustvarja v njem in zanj, kdor pa je prepričan o nasprotnem, naj se uči pravilne srbohrvaščine. Škodljiva in nevarna je le dvoreznost nekaterih ljudi. Njihovemu vplivu je zapadel v zadnjem svojem spisu tudi Oton Župančič. Nič za to! Če je zamolčal, kar bi moral v svojem

tudi vsakterega drugega naroda ne more biti že zaradi enostranosti drugačen nego škodljiv. Kajti vsak enostranski vpliv duši našo samobitnost in jo ovira v razvoju. Dobro bi torej bilo, če odstranimo ta škodljivi vpliv na naše narodno telo in ga zaustavimo — toda kako?

Kam naj gre naša pot?

Kakor smo delali doslej, gotovo ne gre. V Lajovčevem smislu — svobodna izbira itd., prvo mesto itd. — se že tako vzgaja naše poveljno pokolenje. Uspeh: splošno tarnanje, da je padel naš kulturni nivo. In še en uspeh: da se tisti, ki nočejo padati, zatekajo k nemštvu.

Namesto da nam Lajovic ponuja kamen za kruh, bi moral pokazati raje na enakovrednost za nemško kulturo. In te enakovrednosti res ni težko najti.

Imamo tu francoski in angleški jezik s staro in globoko kulturo, starejšo in globljo kot nemško. In danes živi v območju francoskega in angleškega jezika, v boju za delo in kruh, vedno več naših ljudi, več nego jih je živelo kdaj med Nemci. In še in še bomo morali del svojega prirastka pošiljati tja.

Imamo dalje ruski jezik z veliko bodočnostjo in vsestransko bogato književnostjo. Boljševiška zapora vendar ne bo trajala vse večne čase. In osnovni besedni zaklad ruskega jezika je do treh četrtin skupen z našim. Umska ekonomija nam kaže torej pot k rusčini. Oplajala bi nam našo književnost in naš jezik in v zvezi s francoščino ali angleščino bi nam odpirala pot v svet.

Le nekaj je gotovo: če nočemo, da ostane vse po starem, mora pripasti prvo mesto duhovnosti in kulturi kakega takega naroda, ki nam more dati duhovnosti in kulture. Ne pa narobe! M. B.

in našem imenu povedati Hrvatom in Srbom, je škodoval le samemu sebi. Kajti miselnost njegovega članka razodeva prav iste napake, kakršne vidi v borbi mlade generacije.

Iz lepih besed, s katerimi izpoveduje Župančič vero v trdoživost Slovenstva tudi v tem članku, vidim, da ljubezen do naroda v njem živi. Nikar pa naj ne pozabi, da bistvo narodne kulture danes ne more biti svoboda poedinca, temveč svoboda celokupnosti. Kaj pomaga narodu, če si pesnik, njegov sin, pridobi znanje slovstva vsega kulturnega sveta, izgubi pa stik s svojim »trpečim milijonom«. To rodi potem kulturno mnogoženstvo, kar je hujske od »krvoskrustva«, ki se ga Župančič toliko boji zaradi skromnih jezikovnih in besednih demonstracij mladega rodu, ljubečega vsa ljudstva in jezike, najbolj pa seveda rod in besedilo svojih staršev.

KULTURA

Gledališče

Zločin in kazen. Po predstavah Hudožestvenikov v začetku l. 1930 — ki so nam podali naslovno dramo kaj neodrsko — mislim namreč v izrazitem filmskem tonu — nas je naša drama preenetila z domačo režijo v popolnoma prenovljeni in delu koristni obliki. Preprostemu gledalcu je neugodno dojemanje dramske igre v filmski prirejenosti vprav radi trenutnih efektov, brzine in psihološke manjresničnosti, ki navadno docela skvarijo celotni zmisel drame.

Idejno je nosilec drame Razkolnikov, človek izrazitih lastnosti ruske duše, ki izvrši umor nad starko Elizabeto Ivanovno. Ta umor ima globlji vzrok in je logičen konec Razkolnikovega razmišljanja, namreč: »človeka, ki živi od sadov drugih — torej nekak parazit družbe — čigar denar bi mogel napraviti tisoče sposobne pravice, za družbo koristnega dela, je treba spraviti s pota. Saj bo sto, tisoč dobrih del opralo ta greh, ki je bil storjen v dobro človeštvu.« In Razkolnikov dejansko izvrši misel.

Po zamisli, umoru sledi priznanje z očistevanjem; slednje gre preko okvira drame. Scene tvorijo v očistitvi silen notranjostni boj, med človekom-morilcem in idejnim morilcem, ki ni zločinec, ampak dobrotnik, kot se izreče v pogovoru z Dunjo. Razkolnikov je izrazita ustvaritev Dostojevskega, je človek z močno notranjo tenkočutnostjo, obenem z fanatičnostjo, ki ga tira ob sicer nerazumljivih, vendar upravičljivih trenutnih zaključkih.

Razkolnikova je kreiral g. Kralj. Ogromno delo, ki ga je prevzel z vlogo, je odlično izvršil. Kljub silnemu naporu ostaja do konca na odlični višini in si more šteti to vlogo kot eno najbolj uspešnih sploh. G. Lipah kot Petrovič, preiskovalni sodnik, dober, g. Sancin zelo dober, ga. Medvedova kot mati Razkolnikova je prav močno umela vloga, gđ. Boltarjeva v vlogi Dunje izvrstna, in g. Skrbinšek kot Petrovič prestrog.

Z. A.

Lopez. »Lopez« Vladimirja Bartola je drugo domače delo na našem odru. Je trodejanjska v 12. slikah. Dejanje je v slikah, s čemer naj bi bila podkrepljena misel raztrganosti življenja. Prave trdnosti v zunanji izrazih človeka v življenju res ni, vendar, ker je drama »Lopez«, opisujoča človekovo notranjost pred zunanostjo — psihološka, zato razporeditev v slikah ni točna. Notranja zveza med razvijajočimi se dogodki je tolikšna, da vprav sama pobija to tezo.

Snov se dogaja med Baski. Lopez, nekdanji oficir, izprevidi puhlo ustvarjanje lažnih literatov ter jim napove boj. Trdna značajnost, poštenost in neizprosna napram neznačajnim ter njihovu literarnemu delu odlikuje Lopeza. Jasnosti v načelu ne zapusti niti ob Santa Fé-jevi ponudbi. Krivica, ki najde vedno ugoden izhod iz zadrege, si pomaga tod z ubojem. Kremeniti Lopez propade, ubit od Pereza, s pridevkom »Bonus«. Usodna ironija nad glavnim junakom je sila močno začrtana in služi s tem pečatom zares kot trdna podlaga tragediji.

Dejanje se močno razvija, nepretrgoma raste, je polno konfliktnih scen, ki dvigajo dramatično višino. V jezikovnem oziru je delo zelo dobro.

G. Gregorin je izvrsten Lopez. Izredno se mu poda eleganca v hoji in premišljenost v izgovorjavi, ki le podčrtavata jasnost in neizprosno notranjost. — G. Kralj v vlogi Hazdrubala zelo dober. Ugaja njegova izredna skoro naivna vdanost do Lopeza, ki ga katerikoli osmeši. — G. Levar kot Alvarez, zakupnik revij, trgovec literature in umetnosti izreden, g. Skrbinšek (Perez s priimkom »Bonus«) in gđ. Gabrijelčičeva zelo dobra, le v prvem snidenju z ravnateljem Alvarezom premonotna, sicer pa je znala dobro združiti priprostost z dostojno ogorčenostjo.

Režiral je g. Šest. Diagonalna razdelitev odra je radi scene oblike drame pripravna, efektna pa ni. Vse preskromna scenerija salona in ravnateljve pisarne močno bije v oči.

Z. A.

Dostavek k poročilu o drami »Celjski grofje«. V slednji naši številki je pomotoma izostala beseda o režiji drame »Celjski grofje«. G. prof. Šest je sicer ne ravno obširni dramatični ploskvi našel lepo rešitev v zvezi dvora z predsobjem. Dejanje, katero se pretežno tod vrši, le pridobi na učinkovitosti, ker ima gledalec celotno sceno v pregledu.

OPAZOVALEC

Jež E.:

Slučaj

»To bil je Črtomir, naš junak.«

Slučaj odgovarja.

»Si še globokih korenin?«

»??«

»Veš, da si svoje zemlje sin?«

»??«

»Zato si zdaj želiš daljin?«

»??«

Slučaj filozofira.

Slučaj je, da nisem Čič,
slučaj, da ne bogmam pod fesom,
slučaj, da — oh, Adamich...
slučaj, da se ukvarjam s peresom!

Slučaj popravlja.

Pletel možiček je, pletel plot,
rad bi pregradil bil peveca in rod;
majhen možiček, majhna zmota:
treba ni bilo tvojega plota.

Slučaj vzdihuje.

Vega, presrečni baron, ti ušel si nam s
Kranjske med zvezde,
jaz, nesrečni poet, sem na tej krpi ostal!

Slučaj se čudi.

Velik je v svojih delih Gospod:
Mesino zatl je, hiše in rod;
s prstom je segel celo do Ljubljane,
tu je zmehčal le meni možgane.

Kaj bo z Trstom?

Kakor znano, je začela sedanja prusko-junkerska Nemčija hud boj za pravico oboroževanja, češ saj tudi države zmagovalke niso izpolnile svojih obljub glede razorožitve, čemu naj bi bili torej mi vezani na določitev mirovne pogodbe. Nemci so pri tem mislili zlasti izrabiti spore med zapadnimi silami.

Mussolinijeva Italija jim je začela kajpada takoj pritrjevati. Saj je Papenova vlada, postavljena proti volji nemškega ljudstva, kakor nalašč po želji fašistov, ki se čutijo zadnje čase nekam osamljene, pač ker fašizmu ne gre povsod žito v klasje, kakor bi radi. Poleg tega je pa glavni vzrok seveda zavist in jeza na sosedno močno in bogato Francijo, močno in bogato kljub, ali pravzaprav ravno zaradi njene demokratičnosti. In tako je Mussolini računal, da bo s podpiranjem nemške oborožitve spravil Francijo v nemalo zadrego in jo prisilil, da bo hodila za Italijo in jo prosila prijateljstva. Danes namreč pod francoskim prijateljstvom ne razume samo Mussolini kreditov in denarja.

Toda Mussolini se je urezal. Zdi se, da postaja zadnje čase nekam nepreviden, zakaj vsaj v zunanji politiki doživlja poraz za porazom. Očitno je, da krizi ni kos, zato pa je negotov njegov korak...

Kajti nihče drug, nego Anglija, ne morda delavska, ampak konservativna Anglija, je odklonila Mussolinijevo pojmovanje nemške enakopravnosti pri oboroževanju. Nedavno tega je prinesel konservativni dnevnik »Morningpost« uvodnik, v katerem se zavzema zelo odločno za francosko stališče. »Morningpost« pravi, da ima Herriot čisto prav, če trdi, da je samo Zveza narodov pristojna in upravičena, odločati o nemški pravici oboroževanja. Če bi pa Nemčija ob pripomoči Italije hotela enostransko odpovedati versaillesko pogodbo, potem se bo bržkone zrušila tudi locarnska pogodba, nadomestila pa jo bo angleško-francoska branilna zveza. Za Mussolinija pa bi bilo koristno, če bi razmišljal o italijanskem stališču v tem vprašanju. Kajti če se z italijansko pomočjo ne čuti Nemčija več vezano na versaillesko pogodbo, potem bi mogla tudi Avstrija upati, da se ji vrne Južna Tirolska in Trst, kajti z isto pravico bi se Anglija in Francija ne čutili vezani na locarnsko pogodbo.

»Morningpost« očitno v zemljepisu ni najbolje podkovana, ker bi sicer vedela, da pripada Trst nam. Ali pa je njeno znanje še iz predvojnih časov, ko je bil Trst še avstrijski in še marsikaj drugega zraven...

Toda v pričujočem primeru to ni tako važno. Važno pa je za nas, da se odlični in zlasti v zunanji politiki odlični angleški krogi zavedajo, da Trst po svoji legi, po svojem gospodarskem in narodnem položaju ne pripada Italiji. In še bolj važno je, da računajo ti krogi z možnostjo, da se razdere obenem z versaillesko tudi locarnska pogodba, in da bo potem treba razmišljati o tem, komu naj pripade Trst, če bi se kdo oglašil zanj z večjo pravico, nego jo ima Italija...

Nismo optimisti in prav dobro se zavedamo, da nam en tak članek še ne vrne Trsta. Toda — politika je boj in v boju je glavna stvar pripravljenost. Versailleska pogodba se že ruši v svojih podstavah. Kaj bolj naravnega, da se bo bržčas začel rušiti tudi njen privesek, locarnska pogodba. Takrat se bo pa rešilo vprašanje Trsta v smislu tištega, ki je znal najbolj pripraviti svet in ga pridobiti za svoje namene in pravice.

V tem pogledu nismo doslej še skoro čisto nič storili. Ali naj zopet čakamo, da bomo imeli eno zamujenih prilik več?

Sicer je malo bridko spoznanje, da je bilo treba precejšnjih nevšečnosti, preden so se Angleži domislili, da je locarnska pogodba krivična, in da bo sicer morda treba krivico popraviti, pa ne zato, ker je krivica, temveč zato, ker je en pogodbenik včasih malo neprijeten...

Toda takšen je pač politični svet — bodimo tudi mi politični in računajmo z njim!

Kitajski zid v slovenski znanosti

V nekdanji Avstriji so zelo pospeševali tako zvano pokrajinstvo tudi v znanosti; imeli so pač svoj vzrok. Avstrijo je zgodovina pokopala, nam pa je ostalo pokrajinstvo menda tudi v znanosti! Pri nas še vedno živi znanost to in onstran — česa? Da, česa, to je prav tisto! Če bi bila med »to« in »onstran« res neka prirodna zarez, bi bila taka delitev naravna, saj je tudi znanost po prirodi predmeta omejena. Toda take zareze ni! Na sredi je — nič, neka nevidna, v preteklosti umetno potegnjena črta, ki se je celo večkrat spremenjela in so ji rekli deželna meja, ki je pa že davno več ni ali bi je vsaj pri znanstveniku ne smelo biti! Pa vendar piše n. pr. naš arheolog še zmeraj o »kranjski hallstattski in la-ténski kulturi« (»Slovenec« 1. IX.), naš zgodovinar le o »štajerskih« »dogodivščinah« (n. pr. vodnik »Maribor«), naš zemljepisec le o »štajerskih slatinah in zdravilnih vrelih« (izvestje Muzejskega društva v Mariboru). — Kot ob začaranem risu se vsakemu misel splaši in ustavi na nekdanji deželni meji, čeprav ga vse sili iti preko nje! Ali je to res le znanstvena »omejenost«?

Izpolnil sem obljubo...

V prihodnji številki prinesemo daljši sestavek o pomenu Gandhijeve osebnosti in o njegovi stavki z lakoto, s katero je izsilil politične zahteve. Sedaj poročajo listi o tem, kako je Gandhi prenehal stavkati. Ta konec je bil precej dramatičen, in če zavedno ali nezavedno, Gandhi zna vplivati na svoje ljudi. Gandhi, zbog skrajne zmernosti v prehrani, že tako ni bil telesno nikoli krepak. Šestdnevno stradanje ga je seve še bolj oslabilo. Ko so mu sporočili vest, da je sporazum med kastami dosežen in da so s tem v načelu dosežene tudi njegove zahteve, je zašepetal s slabotnim glasu: »Izpolnil sem obljubo, zmagal sem s trpljenjem!«

Te besede so se medtem gotovo že razširile po vsi Indiji, kakor bi jih bil veter raznesel... In v srcih vseh Indijcev bo zrasla vera v moč pasivnega odpora. Očitno je, da ni vselej dobro, prifirati politična vprašanja na ostrino. Sicer se lahko zgodi, da se preváljijo na drugo stran v nižavo, in da še pokopljejo marsikaj pod seboj...

Ob sedemdesetletnici smrti Antona Slomška

24. septembra t. l. je minilo 70 let od smrti Antona Slomška, ki je bil narodni buditelj, vzgojitelj in škof. Po rojstvu s Štajerskega, se je v prvi

vrsti oklenil ondotnega kmečkega ljudstva, ki ga je buditel s preprosto pesmijo ter s poučnimi (»Drobtinice«) in z verskimi knjigami. Bil je trden Slovenec, ki je poleg vere povsod učil in poudarjal materinski jezik, zlasti v šoli, ki je bila takrat pod cerkveno oblastjo. Postal je prvi slovenski vzgojeslovni pisatelj s knjigo: *Blaž in Nežica v nedeljski šoli*, kjer se je učilo na podlagi slovenskega tudi nemški. Kot škofu se mu je posrečilo, da je združil vse štajerske Slovence v eni škofiji s sedežem v Mariboru, ker so spadali poprej pod nemško škofijo v Gradcu in slovensko v Št. Andražu na Koroškem. Ta cerkvena uredba je bila velikega narodnega pomena, ker je bil Slomšek slovenski škof, ki je vzgajal svojo duhovščino v slovenskem duhu. Dal je tudi vzpodbudo za ustanovitev »Mohorjeve družbe«.

Slomšek je bil po duhu in življenju svetniški in narodni mož, kakršni so bili v takratni dobi redki med nami; zato ostane njegovo ime nezbrisno v zgodovini slovenskega naroda.

DEJSTVA IN DOGODKI

Zdravstvena samouprava.

V Vrbački Banji zborujejo te dni jugoslovanski zdravniki. Med drugimi zahtevajo nekatere službene in socialne izboljšave za svoj stan. Zlasti so tudi za decentralizacijo bolniške uprave v interesu zdravstva.

Zanimiva pravda.

Dne 19. septembra t. l. se je začela v Belgradu zanimiva pravda. Obtoženi so bili Dragoljub Jovanović, profesor na belgrajskem vseučilišču in enajstoric drugih, njegovih političnih prijateljev. Obtožnica jih dolži, da so pisali oziroma širili knjižice in letake, ki so bili naperjeni proti današnjemu državnemu redu. Za to kazensko pravdo so se ljudje zelo zanimali. Končana je bila 27. oktobra, sodba pa bo izrečena šele v soboto 1. oktobra t. l.

GOSPODARSTVO

Masaryk o carinski zvezi

V »Vossische Zeitung« nadaljuje ameriški časnikar Knickerbocker s priobčevanjem svojih misli o sodobni evropski krizi in obenem razgovore z uglednimi evropskimi državniki.

Za nas je zanimivo, kaj pravi o carinski zvezi takoimenovanih nasledstvenih držav predsednik češkoslovaške republike.

Masaryk je rekel:

»Zazdaj ne vidim drugih možnosti gospodarskih dogovorov med njimi, nego takih od države do države. Nimam sicer nič proti kakršnekoli celokupnemu dogovoru, pa ne morem izpovedati, kako bi ga mogli doseči. Vsak tak dogovor zahteva novo obliko gospodarske organizacije, skoro ravno tako, kakor ustanovitev nove države.

Carinska zveza.

Tudi proti carinski zvezi bi ne bil, le da poskušam doseči iste uspehe z dogovori med posameznimi državami. Saj vidimo, politične meje so nove. Izražamo pa kljub temu, kakor prej: v Avstrijo, Madžarsko, Nemčijo. Zato domnevam, da bodo pogodbe s posameznimi državami dosegle svoj smoter.

Nemška konkurenca.

Prav nič ne bi koristilo, pritegniti Italijo in Nemčijo k gospodarskemu dogovoru podonavskih držav. Nemčija že tako tekmuje z nami v skoro vseh panogah naše industrije, celo v naši posebnosti, skladkorju, našem »belem zlatu«. Več ko pritegnemo držav k dogovoru, več vprašanj je treba rešiti, in nazadnje bo toliko težav, da lahko zblaznimo.

Kriza ni samo gospodarska, ampak tudi moralna in politična.

Sicer pa ne gre pri sodobni veliki stiski samo za gospodarska vprašanja. Je to tudi moralni in politični problem. Narodnogospodarska znanost se goji že dve stoletji, pa vendar narodni gospodarstveniki nimajo zdravila za krizo. Slabo je, da premalo upoštevajo, kakšnega pomena sta prijateljstvo in zaupanje za trgovino. S komer sem prijatelj in čigar blago rabim, pri tem kupujem. Če ga ne morem trpeti, grem k drugemu.

Pot k zboljšanju vidim v dejstvu, da se zbirajo zastopniki narodov na različnih mednarodnih zborovanjih, kjer se morejo porazgovoriti. To je nov, močan činilatelj. Pred vojno tega ni bilo.

Pozor naročniki!

Kdor ne dobi lista redno, naj to takoj naznani, ker se dogaja, da dobivamo reklamacije kljub temu, da list redno pošiljamo.

Uprava „Slovenije“.

**Širite, naročajte
in priporočajte
tednik
„SLOVENIJA“**

Tednik „Slovenija“

je ustanovljen iz idealnih namenov in ga pišejo slovenski kulturni ljudje.

Ljudje pozabljajo staro in se prilagodujejo novim razmeram. Tudi to je važno, pri čemer se ne podcenjujem gospodarske strani krize.

Pomislite samo na narodne manjšine. Tudi te imajo važno vlogo pri gospodarskih pogajanjih. Kako naj se temu izognemo? Amerikanci, ki pridejo in pogledajo Evropo z njenimi dvajsetimi ali tridesetimi narodi, vzklíkajo: »Balkanizacija Evrope.« Pa pozabljajo pri tem, da je to Evropa, in da ni nikjer v Evropi države z enim samim narodom. Vsaka evropska država ima manjšine.

Glavna krivda je vojna.

Seveda je krizo omogočila vojna, ki je bila zopet posledica prejšnjih napak. Ne smete pričakovati, da bo v štirinajstih letih odstranjena škoda, ki jo je napravila svetovna vojna. Med vojno so potrosili narodi vse svoje prihranke. Človeštvo je kakor mož, ki je izgubil vse svoje premoženje, pa se ne obesi takoj, temveč šele, ko je preteklo nekaj časa in je izprevidel pomen izgube. Prav tako so ljudje šele precej časa po vojni opazili, kaj se je zgodilo, in so se začeli vznemirjati.

Ali si opomore Evropa?

K temu razgovoru z Masarykom pristavlja Knickerbocker še dva odgovora, ki ju je dobil na vprašanje: »Ali si Evropa opomore?«

Prvič je stavil to vprašanje v družbi dunajskih intelektualcev.

Odgovorili so mu: »Ne.«

Drugič je vprašal isto tucat čeških razumnikov, ki so bili zbrani v hiši Čapeka, znanega češkega pisatelja in dramatika.

In soglasno so mu odgovorili: »Da.«

K temu pristavlja Knickerbocker, da spada Češko-Slovaška med gospodarsko najmočnejše podonavske države in da imata njena politika in njeno prerokovanje največ upanja, da se uresničila.

Prividek samouprave

»Tagespost« pripoveduje o novi tovarni za avtomobilno pnevmatiko, ki se snuje v Sloveniji, in o tovarni za rotacijski papir, ki jo mislijo narediti Madžari. Pravilno pristavlja, da bosta v kratkem dve državi postavili zopet dva predmeta več na carinski seznam, in da se bo tako zopet skršila trgovina med sosedi. Vse to je res, in da je avtarkija gospodarsko zlo, o tem smo svoječasno že pisali. V tem bi se torej ujemali z graškim listom. Samo nekaj ne bi smeli pozabiti ne toliko mi, kakor ravno Avstriji: V osrednji Evropi je bila Avstrija med tistimi, ki je prva začela omejevati devizni promet in s tem seveda takorekoko samogibno tudi izvedeno gospodarskih dobrih. Pa ne samo zaradi tega, ampak tudi s stališča gospodarske morale in vzgoje bi želeli, da zastavimo pouk tam, kjer najbolj zaleže: v lastni deželi. Šele potem smemo upati, da bo naša borba proti prividu samopreskrbe imela kedaj uspeh. Kajti od nekdanj je bilo tako, da je vsak narod nezaupen proti naukom sosedov, da se preračljuje za njimi sebičnih nagibov, tudi če jih ni. In svetovna vojna ji je nezaupljivosti gotovo ni zmanjšala.

Vsak bodi

naročnik
tednika „Slovenija“

SLOVSTVO

D. S. Merežkovskij:

Napoleon

(Nadaljevanje.)

Jeseni 1786. leta je dobil prvi dopust v domovino, ki se je raztegnil proti vsem predpisom vojaškega pravilnika skoro na dve leti, zbog posebnega prizanašanja predstojnikov. Po očetovi smrti se šteje slej ko prej za poglavarja družine in izčepaval je vse svoje sile, da bi uredil zamotane zadeve signore Leticije.

Iz Korzike pa se ni vrnil v Valence, temveč v prav tako oddaljeno mesto južne Francije Auxonne, kamor je bil premeščen polk La Fère.

Jeli razumel Napoleon, kakšen velik dan je napočil zanj, ko je 16. avgusta 1789. leta v Auxonne-u izbruhnil vojaški upor? Vojaki so šli iz vojašnic, pojoč prevratne pesmi, obkrožili so hišo polkovnega poveljnika in zahtevali, da jim izroči polkovno blagajno. Ko so se napili, so silili častnike, da so se poljubovali z njimi ter so jih primorali piti za svobodo in plesati farandolo.

Bonaparte je gledal na vstajo s tistim gnusom, s katerim ga je vedno navdajala prevratna drhal. »Če bi mi bili ukazali streljati nanje s topovi, prisilili bi me navada, predsodek, vzgoja in spoštovanje pred kraljevim imenom, ubogati brez oklevanja.«

Toda to je samo eno njegovo občutje do revolucije, a tu je drugo: »Revolucija mi je prišla po volji, in enakost, ki me je morala povišati, me je prevzela.«¹⁰ Kmalu bo razumel, kaj more napraviti revolucija tudi za njegovo domovino.

»Vse se je namah izpremenilo«, piše iz Korzike. Električna iskra je blisnila iz neder ljudstva, ki so ga vladali samosilniki. Osvobodivši se hoče, da bi bili tudi mi svobodni.«¹¹

»Naj živi Francija! Naj živi kralj!« je kričala tolpa po ajaških ulicah ob zvonjenju zvonov in tresku umetnega ognja, ko so prejeli odlok narodnega zbora o sprejemu Korzike kot nezavisne in polnopravne dežele v bratovsko zvezo francoskega naroda.

»Velikodušen narod, zibel svobode, Francija!« se je jokalo od radosti stari očka Paoli. »Nekdaj smo preklinjali Francoze kot svoje zatiralce, zdaj jih blagoslovljamo kot brate in osvoboditelje. Nikoli se ne bomo ločili od te sedaj najblagodatnejše vlade, questo ora fortunatissimo governo!«¹²

»Srečna revolucija!« so bili enako ganjeni vsi, pametni in neumni. Angelski se je zdel otroški obrazek novorojene pošasti. Edino Napoleon ni varal samega sebe. »Od vsega tega ne verjamem nič, je ne crois rien de tout ceci«, piše na robu dijonskega govora Jean-Jaquesa »O vzrokih socialne neenakosti.« Toda srce šepče eno, a usta drugo. »Človek! Človek! Kako si zaničljiv v suženjstvu, kako velik v svobodi... Prerojen si ti zares kralj narave!« sanjari, pijan od vina revolucije ali pa le delajoč se pijanega.

»Kralj narave« pa živi vendar slej ko prej v siromašni izbici auxonnskih vojašnic, kakor da bi ne bilo nobene revolucije. Izbica z enim oknom, ubožno opravljena: ozka postelja brez zaves, miza, preobložena s knjigami in papirji, star, preseden naslanjač in šest trstnih stolov. Zraven, v še bolj revni izbici, z žimnico na tleh namesto postelje, živi njegov dvanajstletni brat Ludvik, ki ga je prevzel v vzgojo, da olajša breme mami Leticiji. Starejši brat ljubi mlajšega za očetovsko nežnostjo; zanj trosi svoje zadnje belice: oba živita s tremi franki in petimi centimi na dan. Napoleon sam kuha juho, včasih pa se morata nasiti samo od mleka s kruhom. Brata poučuje v zgodovini, zemljepisu, francoščini in katekizmu, vsak dan ga pelje v cerkev k maši in ga pripravlja za birmo, čeprav sam v nobeno stvar več ne verjame: »teologija je stok vseh predsodkov in vseh zmot.«¹³

Ponaša se z uspehi: »Najboljši bo v družini, ker ni imel nihče izmed nas tako dobre vzgoje... Izvrsten deček je to, in kar je glavno, ima srce«, piše bratu Josipu.¹⁴

Ležeč cele tedne bolan za mrzlico auxonnskih močvirij, čita slej ko prej in sanjari do iznemoglosti. Prav tista goneča himera, kakor v detinstvu, razjeda mučno-sladko njegovo srce. Ali ne misli na sebe samega, ko piše v zgodovinskih opazkah: »Faraon Lezostis si je podrgel leta 1491. pr. Kr. vso Azijo in je prišel po suhem in po morju do Indije.«¹⁵ Ali poleg logaritmov za izračunavanje leta toposke krogle: »Dragoceni kamni, ki so se lesketali na vojni opravi enega izmed perzijskih kraljev, so veljali 26.000.000 frankov.«¹⁶ Ob kalnem svitu lojave sveče se iskri pravljico to kamenje — šeherezada z logaritmi.

Ali ne misli tudi nase, ko piše o Cromwellu: »Pogumen, spreten, zvit, lažniv, razjedan od nenasitne ognja častiljubja«, se izneverja svojim prvim republikanskim čuvstvom, in ko je pokusil sladkost oblasti, hoče vladati sam.«¹⁷

In kajpada misli nase, ko govori o velikem človeku: »Nesrečnik! Obžalujem ga: tisti, ki so mu podobni, ga občudujejo in zavidajo, pa je med njimi najbolj pomilovanja vreden... Geniji so meteori, ki morajo zgoreti, da razsvetlujejo svoj vek.«¹⁸

⁹ Lacroix, Histoire de N., 1902, p. 75.

¹⁰ Chuquet, II. 22.

¹¹ Masson, Manuscrits, 394.

¹² Chuquet, II. 94—96.

¹³ Masson, Manuscrits, 562.

¹⁴ Masson, Napoléon et sa famille, I. 46.

¹⁵ Masson, Manuscrits, 127.

¹⁶ Ibid., 141.

¹⁷ Ibid., 213.

¹⁸ Ibid., 567.

In morda ustavlja njegovo roko neka »vrsta magnetične jasnovidnosti«, po Bourriennovih besedah,¹⁹ ko piše, naštevaje angleška posestva v Afriki, te-le štiri besede:

»Sv. Helena, majhen otok...«

»Sainte Hélène, petite île...«

Dalje pa — prazna, nema stran — Usoda.

V tem času, 1791—1793, se vrši na Korziki prav to, kar v vsej Franciji, stari red se ruši, novega ni, in anarhija zavladuje. »Srečna Revolucija« se je končala; iz angelskega obrazka novorojene nastaja hudičev obraz Terorja. Vsa zemlja je v ognju in krvi.

Napoleon je znova na Korziki na dopustu. Strmoglavost se je vrgel v revolucionarne krožke, odbore, zarote, ter se uči vojne in revolucije ne več iz knjig, temveč iz resničnosti.

Izvoljen za polkovnika ajaškega bataljona prostovoljcev narodne garde razpiha na velikonočno nedeljo 1792. leta iskro v požar — cestni spopad vojakov z meščani zaradi malenkosti — prevrnjenih kegljev — v državljansko vojno. Prostovoljci so se zaprli v svoje vojašnice in streljajo, baje na povelje dveh svojih polkovnikov Quenze in Bonaparta, iz oken na mimo idoč, ubijajo ženske in otroke, delajo izpade, ropajo po hišah, zavladajo nad celo mestno četrtjo, podpihujejo okoliške kmete in pastirje, ki oblegajo mesto, in preprečujejo dovoz živil. Napoleonov namen je, zavzeti ajaško trdnjavo. Tega namena ni dosegel, toda v treh dneh je izpostavil mesto vsem strahotam sovražnega napada — lakoti, grabežu, poboju, strahovanju. Dolgo so se spominjali meščani in nikoli niso oprostili Napoleonu krvave Velike noči 1792. leta. »Napoleon Bonaparte je vsega kriv«, pravi poslanec Pozzo di Borgo. »Imamo dovolj obtožb, da ga obsodimo tridesetkrat; maščevati moramo oskrunjeni zakon in človeštvo, ukrotiti krvoločnega tigra!«²⁰ »Vidite li tega malega moža? V njem sta dva, Marija in en Sula!« to je dva razbojnika in en uzurpator, pravi Paoli.

Ko se je vse pomirilo, po prihodu dveh okrožnih komisarjev, jima je predložil Bonaparte opravičevalni spis, v katerem je dokazoval, da je bil prisiljen braniti svobodo pred protiprevratom.

»V tistem strašnem položaju, v katerem smo se takrat nahajali, je bila potrebna sila duha in drznost; potreben je bil mož, ki bi potem, ko je izpolnil svoj namen, kakor Ciceron in Mirabeau, mogel odgovoriti na zahtevo, naj priseže, da ni kršil zakona: »Prisegam, da sem rešil republiko!« Ta mož je kajpada Bonaparte sam. Toda »duše tukajšnjih ljudi so preozke, da bi se mogle povzdigniti na razino velikih dejanj,« zaključuje svoje opravičevanje.²¹

Kakšna so bila ta »velika dejanja«? Morda si še jasnega računa niti sam ni dal, toda nejasno je upal, če zavzame ajaško trdnjavo, da bo obvladal vso Korziko, vzpostavil na njej red in s tem pričel glavno delo svojega življenja — krotiti revolucijski kaos. Roke Zevsa — otroka so že v zibelki stiskale spolzki vrat Pitona, toda golazni niso zadušile: izmuznila se je iz otroških rok.

»Zdi se mi, da bo najbolje zate, če se prej ko mogoče vrneš v Francijo,« mu je pisal brat Josip,²² in Napoleon ga je poslušal: v začetku maja je že v Parizu.

Na vojno ministrstvo je prišla ovadba zoper Bonaparta zaradi ajaške Velike noči. Grozilo mu je vojno sodišče. Toda stvar je bila izročena pravosodnemu ministrstvu, kjer je zaspala. Ker je prekoračil dopust, je bil črtan iz polkovnih zapisnikov, zato se je moral brigati, da so ga sprejeli nazaj v službo. Po pokroviteljstvu rojakov, korziških poslancev, je imelo njegovo prizadevanje uspeh: ne samo da je bil zopet sprejet v polk, ampak je bil tudi povišan za artilerijskega kapitana, in zraven so mu še priznali plačo za vse zamujene mesece.

Vendar ga vsi ti uspehi ne morejo utolažiti spričo ajaške izkušnje. Razočarano gleda na revolucijo. »Tu vodijo stvari grdi ljudje,« piše bratu Josipu. »Se li spominjaš, kaj se je zgodilo v Ajaciu? Natančno isto se dogaja v Parizu: morda so celo ljudje tu še bolj hudobni, bolj ničevi, večji obrekovalci in bolj medlega duha. Vsak išče svojo korist in jo dosega s pomočjo vsakršnih gnusnosti... Vse to ubija častiljubje... Živeti mirno, naslajati se z družinskimi radostmi in s samim seboj, to je še najboljše, kar moreš narediti, če imaš štiri do pet tisoč frankov letnih dohodkov...« »Res je, narodi niso vredni, da bi se človek toliko trudil za njihovo ljubezen.«²³

20. junija 1792. leta sliši z nabrežne ploščadi tuilerijskega gradu, kako zlovesče bije plat zvona, vidi sedem do osem tisoč mož s sekirami, sulicami, sabljami, puškami, ražnji, ostrimi palicami, ki gredo proti gradu, da ga naskočijo — sodeč po besedah in obrazih »najbolj nizkotna in smrdljiva drhal,«²⁴ in ko je tolpa vdrla v grad, vidi v globenici nekega okna kralja Ludovika XVI., pokritega z rdečo čepko in obdanega od drhali.

»Che coglione!« šepče Bonaparte in prebledi. »Kako so jih mogli pustiti? Treba bi jih bilo pomesti tri ali štiri sto s kartečo, ostali pa bi se razbežali!«²⁵

¹⁹ Bourrienne, IV. 389.

²⁰ Chuquet, II. 293—294.

²¹ Ibid., 290—291.

²² Ibid., II. 294.

²³ Ibid., 11.

²⁴ Ibid., III. 10.

²⁵ Arthur Levy, 51.

„Moška odločnost in stanovitnost celega naroda more doseči in bo dosegla vse, kar hoče.“

(T. Masarykov znameniti govor v Strakoniceh l. 1891.)